

I huvudet på en gammal kung

Kongens Nytorv, en plats både för kungar och vanligt folk. Den invigdes i slutet på 1600-talet efter det att Danmark förlorat sin nordiska tätplats. Den höge grundaren, Christian, med numret fem, sitter säkert i sadeln. Envåldshärskaren har tagit position i mitten. Motgångar har luttrat honom, men han är inte desillusionerad. Han är nyfiken på hur det går för gamla Danmark. Det enda han är missnöjd med är klädseln. Han får rida barfota sommar som vinter och varför skall en dansk kung bära romersk stridsdräkt och vara beväpnad med svärd?

– Fransoser och deras romantiska historieuppfattning, muttrar han.

En fransk bildhuggare stöpte honom i bly, i dubbel storlek. Vad nu det skulle vara bra för. Statyns tyngd blev så småningom för stor, hästkrakens framben segnade långsamt mot marken. Kraken stod till slut med mulen mot backen. Var det gräset som lockade? Kungen kunde knappt hålla sig kvar i sadeln. Man började tala om riddaren av den sorgliga skepnaden. Sånt prat ville man inte höra på Amalienborg. Det göts en kopia i brons.

*

Christian är en sann djurvän. Han har massor med bevingade husdjur. Är han på gott humör får duvorna

till och med para sig på hjälmen. Under hästen ligger en stackars naken man. Ansiktet är förvridet och bär avundsjukans drag. Kungen visar sitt misshag genom att låta hästen trampa på stackaren. På sockeln umgås fyra grekiska pensionärer. De sitter två och två. Deras namn är: Visdom, Styrka, Ädelmod och Ära. De har därför inte så mycket att prata om.

Christians fasta blick är riktad mot *det Kongeliges* storslagna fasad. Vid den ser han en bergensare vid namn Ludvig Holberg, nästan jämngammal med den kungliga statyn. Christian ler stilla när han kommer att tänka på den självutnämnde folkmagisterns satiriska samtidskritik. I dag är det svårt att förstå att den kunde väcka så mycket ont blod.

Och där är minnsann Oehlsenschläger, Tegnér's gullgosse, det lyckliga geniet.

Även dessa stora andar har tiden hunnit ifatt. De förstenades av en tacksam eftervärld, knappt någon läser dem, men de lever i pjäserna som fortfarande spelas. Nu sitter de gamla moralisterna i dubbel storlek utanför teatern. Värdigt vilar de i fåtöljer och bevittnar tyst publikens entré. Annars fördriver de tiden med att se om bussarna avgår i tid. Mörka vinterkvällar, när facklor flammar på teaterns tak, kan man se de väldiga läpparna röra sig. Men spana diskret! De gamla gossarna är i besittning av stora andliga krafter. Man vet inte vad de kan ta sig till om de blir förargade. De muttrar i mungipan för att ingen skall märka något. De är ju döda, men ändå odödliga. Men dumheterna från balkongens mellanaktspublik måste ibland korrigeras.

Om vinternatten flänger en iskall nordan in från Store Kongensgade. Den är för jämlikhet och sopar till allt i sin väg. Den får skyltar att gnissla och gat-

lyktor att gunga. Då passar kungen på. Om du hör en dånande stämma, som överröstar vädret, så är det han. Han för ett samtal med Ludvig, tvärs över hållplatsen. Det är två danskar, som talar om gamla tider. Både onda och goda. Oehlenschläger talar han inte med. Det är ingen idé. Han är för ung. Förresten har han aldrig tyckt om det där romantiska dravlet, *Fædrelandssangen*, som han skrev. Den som börjar: *Det er et yndigt land...*

Tacka vet jag Ewalds sång om min käre farfar: *Kong Christian stoed ved højen Mast, I Røg og Damp...*

Han nynnade för sig själv.

*

Christian ler när han kommer att tänka på den komiska synen av en lång slyngel från Odense, som sprang kring den kungliga teatern mest varenda dag. Han drömde om att bli berömd! Men han blev varken dansare eller skådespelare utan författare. Så skrev han *nogle eventyr for børn og det lykkedes ham*. En saga kallades Lyckans galoscher, erinrar sig kungen. I den beskrevs hur platsen såg ut redan på gamle kung Hans tid. Det var rena fantasier förstås, men Andersen var också en duktig PR-man, mest för sig själv förstås, men även för gamla Danmark.

*

När majestätet tror sig osedd, vrider han knirrande på huvudet och spanar efter sin dyre halvbror, mätressens son, Ulrik Frederik Gyldenløve, nere vid Charlottenborgs slott.

– Det var en hejhoppсан till karl, mumlar kungen.

Ståthållare för Norge vid 26 års ålder. Studerade krigskonst och humaniora i Siena. Blev general hos spanjorerna. Lysande administratör och samhällsreformator. Fruntimmerskarl och fräck som en lus. En gång stal han kyrkklockan i Vänersborg och lät hänga den i Vor Frelsers kirke på Christianshavn.

Där hänger den visst än.

– Ja, ja. En begåvad fan, som kom i skuggan av oss äktingar.

Facklorna fladdrar vackert på Charlottenborg, men kungen mulnar. Han saknar den avhållne brodern. Han blir dyster. Det är slaget vid Lund han försöker låta bli att tänka på. Det är alltför bittert. Att få stryk av en svåger. Det sköna Skåne, juvelen i det danska riket, för evigt i svenskarnas händer. Det mäktiga Köpenhamn i en dansk utkant. Griffenfeld hade rätt som vanligt... Nej, bort sådana tankar!

*

Den nya tidens kulturella påhitt med välta bussar och blodmaskerade människor förstår han sig inte på, men det bekymrar honom inte. Strunt och dagsländor. Kejsarens nya kläder!

Krogarnas antal har minskat sen hans tid, men de är tillräckligt många. Deras kommers roar mer än oror. Mången natt har han växlat ord med de överförfriskade på väg till Sverige. De tilltalar honom som en jämlike. Rusiga frågar de efter vägen. Han tar inte illa upp. Tidens krav förändras, brukar han säga. Den smorde lyfter marskalkstaven och pekar mot Flygbåtarna, eller mot Pilen. Han är för fri konkurrens och sätter en ära i att inte gynna någon. Enstaka vandrare brukar till och med tacka för hjälpen. Artighet verkar annars vara en dygd i avtagande.

Förutom förlusten av Skåne har han en annan stor sorg. Den varade i fem outhärdliga år. Han led med sin namne, den tionde. Ockupationsmaktens parader var värst. Dom hade till och med fräckheten att ställa upp på hans torg, med hakkors, maktfullkomlighet och

gutturala läten. Men han log en söndag när varenda dansk i en utsökt tajmad protest bar en liten hemstickad mössa, som såg ut som ett Royal Air Force-tecken i blått, vitt och rött. Av någon anledning kom han att tänka på filmen om Pimpernel Smith, scenen när den kultiverade brittiske vetenskapsmannen möter den vulgäre underhuggaren Göring i sin pajasuniform.

*

Varje vår får Köpenhamns studenter komma innanför stängslet. De får till och med lov att dansa kring hästen. Trots sin höga ålder rycks han med av ungdomlig yra. I smyg kikar han på de älskande paren, som vänslas på de gröna sofforna. Det är alls ingen gubbsjuka, intalar han sig. Tvärtom, han vill dem så väl och så tänker han på ungdomens vackra flickor ute i *Frederiksberg have*.

– Ja, jag var en riktig kvinnokarl. Han blir riktigt upphetsad i sitt brons och rättar till svärdet, som inte vill hålla sig på plats. Tänk att få stegra den trofaste. Att förvandla en maklig hingst till en eldig springare. Galoppen skulle gå längs Gothersgade och in i *Kongens have*, på våren sitter där små vackra kontorsdamer. De äter *frokost* ur påse och solar sina vackra ben. Jag skulle vilja bjuda dem på lax och champagne i *chambre separée*!

– Men, se men inte röra, det får alla gamla statyer göra, resonerar han förnuftigt när han lugnat sig lite.

– *Varme piger er aldrig kolde*, tänker han när en cyklande mö susar förbi. Kroppsstrumpan täcker knappt gumpen. Ett rött bakljus dinglar i flätan. Han har alltid tyckt om att smida rim och kan inte låta bli att leka lite:

*Förlåt att jag kallar dig dronning,
du sköna med utslaget hår.
Du minner om den kära lite,
hon som jag skymta i går.
Det var i en storstadens glänta,
hon hastigt dök upp på en hoj
och satt så vackert i sadeln,
en urban ryttarinna på skoj.
Det enda jag kom på att viska;
var ett andlöst, betaget: O boy!*

*

Med ålderns rätt sluter han ögonen och vilar en stund. När han öppnar dem står där en man med slängkappa och svart slokhatt och sträcker ut handen. Ögonen glittrar och han föreslår helt fräckt:

– Kom så Christian! Gennem byen en sidste gang!

Och Christian stiger för första gången ner på sitt torg och de krokas arm i ömsesidig respekt och när de går bortåt ströget hör jag Dan Turélls röst, först starkt sedan allt svagare:

*Innan jag dör vill jag släntra genom stan en sista
gång,
det är min försynta önskan.
Jag vill vandra igenom Köpenhamn
som så många gånger förr.
Jag väljer rutt med omsorg:
ner för Istedgade och Vesterbro,
in på de sollösa sidogatorna med nedlagda butiker.
Gulnade gardiner, fettblanka gasspisar
bakom smutsiga skyltfönster.
Lukt av kål och frikadeller hänger i trapporna.*

- - -

*Och som en skugga släntrar jag Strøget
med mina vänner
och alla som jag älskat.
De är gengångare.*

*Bara jag ser att de är det, men det är de
och vi tar avsked av allt och av varandra
men vi är inte sentimentala.*

*Luften är full av något som ingen vet vad det är
och vi går där i tysta samtal
och vid Nytorv är de borta igen.*

*Jag försvinner bort lite längre ner på gatan,
min sista vandring är över
och gatan en skugga mindre.*

Med Piraten i Köpenhamn

– Vad dricker du?

Hans hand bjöd mig sitta samtidigt som den föste undan bordets papperstravar med anteckningar, en del lösa, en del ordningsamt snoddade.

– Pernod med vatten, tack.

Jag hade läst någonstans att han själv föredrog denna dryck.

– Själv dricker jag alltid Campari så här dags, sa han klirrandes med flaskor och glas. Det glimtade odygdigt i de bruna ögonen. Han hade genomskådat mig, men det kändes inte oangenämt. Affärerna gjordes snabbt upp, honoraret fastställdes, men Fritiof ville lägga till en punkt i avtalet.

– En viss representation hör till alla seriösa affärer, de litar inte på en om man inte till en början gör av med en jävla massa pengar. Vilka ”de” var utvecklades inte närmare och det behövdes inte heller. Långt senare fick jag veta att han funnit denna argumentation ge goda resultat vid affärsöverenskommelser och därför ofta repeterade den. Logiken i hans resonemang syntes mig oantastlig så jag instämde gärna. Dagen då vi skulle ”göra av med en jävla massa pengar” föreslogs till julafton.

– Det är den bästa dagen på hela året för en köpenhamnstur, hävdade Fritiof och gav mig en fors-

kande blick. Det är lugnt och skönt på båtarna och i staden är stämningen mer gemytlig än vanligt. Dessutom skall jag ställa klockan efter världsuret.

Det framgick att en dansk jul sedan många år ingick i hans rutiner. Mitt omedelbara ja överraskande honom nog en smula, men för min del passade det bra, jag skulle ändå över och fira jul med min nya kärlek. Fritiof föreslog 10.30-turen med *Ørnen*. De danskflaggade båtarna har bättre kök än de svenska, löd motiveringen, dessutom anländer man till Köpenhamn i rättan tid till den lunch som danskarna kallar *frokost*.

*

– *Langsamt frem!*

Förförtöjning kastas men akterspring behålls. Titusen hästar rister skrovet, glas klirrar, porslin skallrar. Från byssan doftar spättan. Kretsande decembermåsar ignorerar skeppets hessa babordssignaler, de väntar på *sin* julaftonsmiddag, de vanliga sjödummade soporna. Allt är som det skall vara.

Förskeppet lämnar kajens gummidäck, näsan vrids långsamt ut i bassängen.

– Kast loss i akter.

Vi är på väg! Julmorgonens mörker hänger kvar och bortom Hjälmarekajen sprakar en ensam svetslåga på Kockums, vem jobbar en sån här dag? Diedens Järn juls skyltar med tänd neonskylt, elektriska ljus glimmar i kontorets fönster. Redan i yttre hamnen bjuder nordan upp med krabb sjö. Det stänker vitt vid stäven, i aktern smattrar *Dannebrog*. Inne hos oss är det varmt och ombonat, men glest besatt. Han tänder en Matanzas och studerar menu- och vinkortet.

– Har du hört historien om...

Ett oväntat ljud tystar honom. Skrovets vibrationer har frigjort spärren på kioskens rullgardin, som smäller i topp. Bakom rutan är guldgalonerade ärmar höjda och huvuden tillbakakastade. Befälhavare, sekond och chief förmiddagsskålar för en lycklig julresa. Gardinen dras hastigt ner.

– Di dröjer med skaffningen.

Han har beställt *smørrebrød* med ”rögad” ål, jag väljer laxen. Till detta passar dansk Export pilsner, på den tiden inte förfuskad med råfrukt. En *tjener*, vitjackad och med guld i knappar och epåletter, ilar fram med vår förtäring. På grönsalladen mumsar en snäll snigel. Jag repar mod och anmärker på saken. Vår danske broder snärtar med servetten iväg det oskyldiga djuret:

– *Så laver de frisk salat i Paris!*

Det är grunt i Sundet och *Ørnen* får stäva Flint-rännan en bra bit norrut innan vattendjupet medger kurskorrigerings mot Köpenhamn. Det är Saltholms farliga undervattensrev vi skall akta oss för. Vår slagfärdige vän står åter vid vår sida. Artigt framförs en inbjudan till kaptens salong.

– Låt oss hälsa på skepparn, säger Fritiof.

Vi ledsagas i långa gångar, en privatskyltad dörr öppnas. Öppningen fylls av en sjöbjörn med fyra galoner på ärmen, den översta uppvriden i ögla. Det är kapten Michelsen, som räcker fram näven.

– Välkommen ombord! Handen drunknar i den stora labben. Den gubben skulle man inte vilja bli ovän med. Men det är ingen risk. Michelsen är en jovialisk bokvän på julaftonshumör, han har bjudit in oss för att harangera Fritiof. Vi slår oss ner i blytungta fåtöljer, de håller sig nog stilla även när skutan stampar.

På en silverbricka står dryckjom, Pernod med vatten. Michelsen har förstås läst Fritiof på danska och tror sig ha ställt fram favoritdrycken.

– *Help yourself!*

– Jag får inte be om en Campari? Fritiofs pokerfacereplik krafsar lite på julstämningen. Ett ögonblick flackar blicken på vår jovialiske värd, men så är han åter herre på eget skepp. Överraskning är ett oöverträffat vapen när man vill tillskansa sig mentalt överläge. Man står väl inte med mössan i hand för en gratisdrink! Den röda drycken står strax på bordet, vi skålar och önskar varandra god jul. Michelsen berättar om hur han en gång oförskyllt fick fira jul i Punta Arenas vid Magellans sund. Fritiof kontrar med en skröna från ett annat vattendrag, Vombsjön, och utan att vi vet ordet av glider färjan in i kungens hamn mitt emellan bastionen och frihamnen.

Vi står på bryggan med Michelsen. Genom öppen styrbordsdörr glimmar byen i julskrud, men luften doftar ännu höstmilt. Vid Holmens kajer är krigiska fregatter fredligt julpyntade med civila glödlampor. Toldbodens kungliga väntstugor flankeras av julgranar. Marmorkirkens kupol lyser nyförgylld, från Amalienborg flyger klingande toner över vattnet. Det är vaktparaden, som spelar för kungen.

*

Vi förfriskar oss med var sin bitter på à Portas veranda, de diskussionslystnas klassiska mötesplats.

En lång knotig man med präktig näsa banar sig fram mellan stolar belamrade med vinterkläder.

– *Davs. Mit namn er H.C. Andersen.*

– Hans Christian Andersen?

– Detektiv H.C. Andersen, förtydligar Fritiof. Hans berömde namne bodde en gång här i huset.

– *Der sker slet ikke no'et nu*, säger Andersen. *Nyhavn er meget roligt.*

Det är en stor stillsam polis som slagit sig ner vid vårt bord. Under flera månader har det varit lugnt här i närheten. Det är på Vesterbro det händer, säger han. Vill vi åka och titta på hur man firar jul på Istedgade?

– Jul på Istedgade, det var det jävligaste jag hört, ropar Fritiof. Den får de fira själva däruppe. Vi skall iväg och äta *julefrokost*.

*

Vi svänger in på lilla Brolæggerstræde och slinker ner i ett källarcafé med ett kyrkogårdsnamn, Sorgenfri. Ölbackarna lagras inne i restaurangen, väggarna påminner om stelnad knäck, det passar ju bra vid jultid.

– Vill ni dricka något innan maten? spørjer kyparen.

– Svenskar dricker väl alltid något. Det är två rara damer, jämngamla med Fritiof, som söker grannkontakt med en vänlig provokation. Den ena böjer sig fram.

– Känner ni till Storm Petersen? Hon fordrar inget svar.

– Vet ni att han alltid tecknade svenskar med blå näsor?

Frågan väcker Fritiofs intresse.

– Det har jag inte hört, säger han.

– Detta förargade så småningom en del av era landsmän. En dag då konstnären var ute och gick mötte han en svensk bekant, som förargat frågade honom:

– Säg mig Storm kan du inte måla en svensk näsa

i normal kulör?

– *Selvfølgelig kan jeg det, svarade Storm, men hvordan fanden skal man så kunne se, at det er svenskere!*

*

En sliten man i åttioårsåldern har slagit sig ner vid pianot och spelar gamla slagdängor. När han skrattar ser man hålet efter framtanden. Den muggiga femtio-talsrocken och den gamla kubben behåller han på. Varenda en kan de gamla kärleksvisorna. Våra gran- nar sjunger högst av alla.

*Det var på Frederiksberg,
det var i maj.*

*Jeg fik en pige kær
og det var dig...*

Refrängen tas da capo, igen och igen. En gam- mal grå och rynkig kvinna förvandlas till en *dejlig*

pige. Ögonen strålar, händerna rör hon livligt. Kinderna rodnar, munnen är halvöppen, det var i går hon mötte honom, den älskade. Att han är borta sen länge är inte sant. Allt känns som det skall, underbart!

Bravo, bravo! De vill gråta, mascara rinner på rynkiga kinder. Det gör inget. Gamlingen vid pianot är en trollkarl, han får dem att glömma den slitna tvårummaren och bitterheten över att livet inte blivit som de velat. Han ger dem ungdomen åter för en stund. Buteljer langas upp på pianot som offergåvor. Tömnda klirrar de takten. Det doftar öl, fläsk och våta kläder. Nu drar han av sig överrocken, skjuter kubben i nacken, kavlar upp ena ärmen. Under tiden spelar han enhändigt, pannan blänker, ögonen glänser. Hela källaren har han i sin hand!

Jag ser på Fritiof. Han äter inte längre, men läpparna rör sig. Tyst sjunger han med i refrängen:

... det eneste jeg savner er lidt kærlighed...

För mig är det dags att bryta upp.

– God jul!

Jag får skrika för att överrösta källarens glam. Dörren går igen bakom mig, ensam står jag på gatan. Dagen sjunker in i dunkel, i lyktors sken faller tysta flingor. Sorl, dofter och gemenskap lämnar jag bakom mig. Andedräkten ryker. Vädret slår om! Det blir i alla fall en vit julafton, tänker jag och börjar gå.